

Een man trekt een pistool. Voorbijgangers kijken niet op of om.

FOTO MICHAEL GRAFFENRIED

Beelden van de burgeroorlog in Algerije hebben we niet. Want westerse fotografen konden in het land niet veilig werken. Alleen de Zwitserse fotograaf Michael von Graffenried bleef gaan. Zijn foto's schokten ook de Algerijnen zelf.

Foto's die niemand maakte

De politie haalt alle bezoekers van een café naar buiten.

FOTO MICHAEL GRAFFENRIED

ALGERIJE

Bildert Mulder

Hij ziet eruit alsof al zijn acht overgrootouders in Algerije zijn geboren. Maar de Zwitserse fotograaf Michael von Graffenried wist tot voor 1991 niets van dat land.

„Mijn leven hangt van toeval in elkaar”, zegt hij als hij uitlegt hoe hij de bekendste foto van Algerije werd, die een dieptreurende episode uit de geschiedenis van dat land op de plaat vastlegde: de burgeroorlog van de jaren negentig, die aan tweehonderdduizend mensen het leven kostte. Een ellende, waarbij de wereld soms even stilstond, maar die zich vooral in het verbergen afspeelde. En waarvan er nauwelijks beelden naar buiten kwamen. Moslim-extremisten hadden alle buitenlandse ter dood veroordeeld, zodat internationale fotografen Algerije meden. Ze vermoordden verder vele tientallen Algerijnse fotografen, zodat nog maar weinigen zich met een camera vertoonden.

Graffenried daarentegen bezocht van 1991 tot 2000 dertig maal het land. Het begon met Wilhelm Tell. In 1991 bestond Zwitserland 700 jaar. Een medewerker van de Zwitserse ambassade wilde Graffenrieds Zwitserse foto's tentoonstellen voor Algerijns publiek. Het moonde uit in zijn eerste Algerijnse reportage. Daarbij maakte hij veel vrienden. „De gastvrijheid was overweldigend”, blikt hij terug. Wel stuitte hij op een probleem: niemand wilde zich laten fotograferen. Zijn vrienden rieden hem aan geen toestemming meer te

vragen. Er heersen nog resten van het islamitische taboe op fotografieren: als mensen toestemming geven voor een foto zijn ze voor God verantwoordelijk. Maar als hun niets wordt gevraagd is de fotograaf de zondaar. In januari 1992 voorkwam het leger dat de islamitische FIS-partij de verkiezingen won. In de jaren daarop werd het geweld steeds erger. Graffenried fotografeerde dorpen na massamoorden, maar toch heeft hijzelf geen levensgevaar ervaren. Hij noemt vier redenen waarom hij zijn werk kon doen. Door zijn uiterlijk

kon hij doorgaan voor Algerijns, zijn vrienden van zijn eerste bezoek waren essentieel. Later was het door het totale wantrouwen in de samenleving onmogelijk geworden om vrienden te maken. „Ik moest vaak mijn mond houden. Anders zou mijn taal mij hebben verraden”, zegt hij. „Maar het viel niet op als ik zwoege, want iedereen was bang voor iedereen en daarom zeiden ook anderen geen woord.” En dan was er zijn speciale panoramacamera, die hij op zijn buik droeg. Wie geen expert is herkent zo'n apparaat niet als fototoestel, zodat hij on-

gemerkt foto's kon maken. De bediening is lastig, want je ziet zelf niet welke plaat je maakt. „Het is heel anders werken, het is alsof je een nieuwe taal leert”, legt hij uit. In 1997 wilde het regime tonen dat het de zaken onder controle had. Buitenlandse journalisten mochten onder bewaking zowat overal heen waar ze wilden. De overheid had lagere goden op het hart gedrukt de media geen strobreed in de weg te leggen. De berenselozes commandostructureur zorgde ervoor dat Graffenried alle taboes kon schenden; hij fotografeerde zelfs do-

denlijsten en drong door tot in kazernes van de oproerpolitie, de ninja's. Soms geven zijn foto's weer hoe verschillig mensen waren geworden. Op de foto boven trekt een van zijn bewakers vanuit zijn auto, die vastzit in een opstopping, zijn pistool. Een voorbijganger kijkt niet op of om. Op de andere foto staan bezoekers van een café tegen de muur, voor de ogen van Graffenried naar buiten gebaald door de politie. Eind jaren negentig kwam er een stroomversnelling. Graffenried bracht een boek met zijn foto's uit. 'Inside Al-

geria'. Er kwamen tentoonstellingen in Frankrijk en Zwitserland. Een van de bezoekers was mevrouw Boudiaf, weduwe van de in 1992 vermoordde, onkreukbare president Mohammed Boudiaf. Boudiaf was aangesteld door de generaals om de fundamentalisten te onderdrukken, maar haalde zich hun woede op de hals toen hij hun eigen corrupte praktijken liet onderzoeken. Ineens zei mevrouw Boudiaf: „Deze tentoonstelling gaat naar Algiers.” Graffenried hoorde het in Keulen donders. Coster nog was zijn verbazing toen hij in Parijs formaliteiten kwam regelen en hoorde dat de tentoonstelling al was geland in Algiers. Het werd de grootste fototentoonstelling ooit in Algerije. De bezoekers werden half gek toen ze zagen hoe Graffenried hun ellende in beeld had gebracht. Ze raakten niet uitgepraat. Onder hen waren ook mensen die Graffenried had gefotografeerd. Een fundamentalist in Afgaans kostuum, door Graffenried op de plaats gezet, kocht de catalogus, maar plakte foto's van jonge vrouwen in bikini af met groen papier. „Die vrouwen zijn terroristen”, jegde hij uit. Later ging Graffenried gericht op zoek naar door hem geportretteerde mensen. Samen met Mohammed Soudani maakte hij een film waarin die mensen hun verhaal vertellen. Soudani speelde in de jaren zeventig in het Algerijnse nationale eilicht. Hij weigerde fotograaf van de president te worden, waarna hij stenen moest hakken in de Sahara. Hij vluchtte naar Zwitserland, waar hij beroepsvoetballer werd en later film-

De film 'Guerre sans images' is vandaag en morgen te zien in theater Biko in Amsterdam. Foto's van Graffenried zijn tot 24 oktober te bezichtigen in de Manège in Leuven voor het fotofestival Noordlicht. Daar wonni ook de film vertoond, op videoformaat.